

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Шаран В.Л.

« _____ » _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологічні засади інклюзії в освіті

Галузь знань: **05 Соціальні та поведінкові науки**

Спеціальність: **053 Психологія**

Освітня програма: Психологія

Статус дисципліни: вибіркова

Факультет психології, педагогіки та соціальної роботи

Кафедра психології

Мова навчання українська

Дані про вивчення дисципліни

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг дисципліни	Кількість годин			Самостійна робота	Курсова робота	Залік	Екзамен
				Аудиторні заняття						
			Кредити ЄКТС	Разом	Лекції	Практичні заняття				
Денна	2	3	5/150	46	30	16	104		+	
Заочна	2	3	5/150	24	15	8	126		+	

Робоча програма складена на основі освітньої програми та навчального плану підготовки фахівців третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти (240 кредитів ЄКТС)

Розробник _____ **М.І.Заміщак**, кандидат психологічних наук, доцент

Погоджено керівником групи забезпечення спеціальності:

_____ **Н.В.Скотна**, доктор філософських наук, професор

Схвалено на засіданні кафедри психології

Протокол № _____ від _____ 2020 р.

Зав. кафедри психології _____ **М.В.Савчин**, доктор психол. наук, професор

Схвалено на засіданні науково-методичної ради факультету психології, педагогіки та соціальної роботи

Протокол № _____ від _____ 2020р.

Схвалено на засіданні науково-методичної ради університету.

Протокол № _____ від _____ 2020р.

1. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти; забезпечити у майбутніх докторів філософії формування компетентностей, необхідних для здійснення науково-дослідницької діяльності, викладацької роботи, аналітичної роботи, наукового консультування в галузі інклюзивної освіти.

Загальні компетентності:

- здатність до розуміння широкого кола філософсько - світоглядних питань з інклюзивної освіти;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
 - сформованість науково-інформаційної культури науковця та особистісно значущих якостей психолога - дослідника;
- здатність застосовувати знання у практичній діяльності;
- здатність кваліфіковано відображати результати наукових досліджень у статтях, тезах;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність генерувати нові ідеї.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

- розуміння системності, цілісності та взаємозв'язків психологічних феноменів, явищ і процесів, багатогранність практичної спрямованості психологічної допомоги;
- володіння знаннями про закономірності філогенезу та онтогенезу психіки та особистості людини на різних вікових етапах, особливостей розвитку психічних та особистісних процесів, станів і властивостей;
- здатність планувати, організовувати та забезпечувати результативність власної науково-дослідницької діяльності;
- здатність прогнозувати розвиток та використовувати сучасні технології освіти (навчання, виховання та розвиток);
- володіти діагностичним інструментарієм оцінювання результатів психологічного експерименту;
- здатність встановлювати продуктивні зв'язки з людьми щодо обміну досвідом (особистісним, соціальним, практичним тощо);
- врахування специфіки психологічної діяльності відповідно до специфіки професійної сфери; здатність впроваджувати інноваційні технології у психологічну освіту;
- здатність до розробки й ефективного використання науково-методичного супроводу;
- здатність організовувати й управляти освітнім процесом у закладі інклюзивної освіти;
- здатність до вивчення та модернізації традиційних моделей і технологій професійної підготовки фахівців - психологів;

Програмні результати навчання (ПРН):

- знання нормативно-правової бази розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір;
- визначати міждисциплінарний характер науково- психологічних проблем, у їх взаємозв'язку та взаємозалежності;
- побудувати суб'єкт-суб'єктну та особистісно - особистісну взаємодію, дотримуватися принципів та засад ефективної комунікації;
- знання про способи генерування нестандартних, інноваційних рішень поставлених наукових завдань;
- знання та вміння про створення та застосування діагностичного інструментарію з метою моніторингу якості освіти та перевірки наукових положень;

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма упорядкована відповідно до анотації освітньо-професійної програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, базується на знаннях з таких нормативних дисциплін психологія, психодіагностика, психоконсультація, основи клінічної психології, психологія особистості, методологія досліджень у сфері психологічних наук.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах;
- розробляти методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами;
- самостійно розробляти методичні моделі, формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснювати аналітичне супроводження розробленої моделі.;
- володіння практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання здійснюється за шкалами оцінювання: стобальною, національною ЄКТС.

A (90 - 100) – студент глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал, вичерпно, послідовно, вільно й логічно його викладає, з можливих варіантів вибирає найкращу відповідь, доцільно використовує літературні джерела. Вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Вміє розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Вміє розробляти та адекватно застосовувати методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. Самостійно розробляє методичні моделі, вміє формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснювати аналітичне супроводження розробленої моделі. Володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Виконав усі види навчальної роботи.

B (82 - 89) - отримує здобувач, який виявив глибокі знання навчального матеріалу, повно відтворює програмний матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, однак допускає незначні неточності в їх інтерпретації. Вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Вміє розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Вміє розробляти та адекватно застосовувати методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. Самостійно розробляє методичні моделі, вміє формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснювати аналітичне супроводження розробленої моделі. Володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Виконав усі види навчальної роботи.

C (75 - 81) - отримує здобувач, який виявив міцні знання навчального матеріалу, повно відтворює програмний матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, однак допускає незначні неточності в їх інтерпретації. З певними неточностями вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Вміє розробляти, але допускає незначні неточності з програмно-методологічних питань суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. З певними неточностями розробляє методичні моделі. З незначними неточностями володіє

практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Виконав усі види навчальної роботи.

D(67 — 74) — отримує здобувач, який виявив недостатньо міцні знання навчального матеріалу, з певним труднощами відтворює програмний матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, однак допускає помилки в їх інтерпретації. З певними неточностями вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденціях вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Допускає помилки при розробленні програмно-методологічних питань суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Допускає помилки при розробленні та застосуванні методології психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. З певними неточностями розробляє методичні моделі, формує для них відповідну інформаційну базу, здійснює аналітичне супроводження розробленої моделі. З незначними неточностями володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Виконав усі види навчальної роботи.

E (60 - 66) - отримує здобувач, який виявив слабкі знання навчального матеріалу, важко відтворює його, не опирається на матеріали, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах. Слабо враховує і допускає помилки в їх інтерпретації. Частково вміє орієнтуватися у у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. При розробленні програмно-методологічних питань суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах допускає грубі помилки. З помилками розробляє та застосовує методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. З труднощами розробляє методичні моделі та формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснює аналітичне супроводження розробленої моделі. З труднощами володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Виконав більшість із запропонованих видів роботи.

FX(35 - 59) - отримує здобувач, який виявив незнання значної частини навчального матеріалу, важко відтворює його, допускає істотні помилки у відповідях на запитання, не вміє враховувати і аналізувати базові знання у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Не вміє розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Не вміє розробляти та адекватно застосовувати методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. Не здатен самостійно розробляти методичні моделі, не вміє формувати для них відповідну інформаційну базу, не здійснює аналітичне супроводження розробленої моделі. Не володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Не виконав більшість із запропонованих видів роботи.

F(0 - 34) - виставляється здобувачеві, який зовсім не володіє програмним матеріалом, що ускладнює орієнтацію в нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Не вміє теоретичні знання пов'язати з практикою. Не виконав усіх видів навчальної роботи.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

- перевірка знань на практичних заняттях;
- контрольна робота;
- залік.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Інклюзивна освіта: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.

Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Історія спеціальної освіти та інклюзії. Соціальна та медична моделі порушень розвитку. Основні принципи інклюзивної освіти.

Тема 2. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.

Характеристика спеціальної освіти в Україні (вертикальна та горизонтальна структура; спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри тощо). Класифікація порушень психофізичного розвитку у дітей. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 3. Психологічний супровід інклюзивної освіти

Роль психолога у впровадженні інклюзивної освіти. Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку. Характеристика, структура та рекомендації щодо застосування методик WISC-IV, LEITER-3, CONNERS-3, PEP-3, CASD.

Тема 4. Психологічний менеджмент інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами.

Індивідуальний навчальний план як складова психологічного менеджменту. Необхідність використання індивідуального плану у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Розробка індивідуального навчального плану. Підготовка та вимоги до підписання ІНП. Співпраця з батьками при розробленні та виконанні індивідуального навчального плану. Аналіз основних компонентів індивідуального навчального плану. Інструментарій оцінювання. Діагностичне оцінювання. Якісне оцінювання. Вивчення стану соціальної компетентності учнів з особливими освітніми потребами. Спостереження та інтерв'ю. Тестування в умовах інклюзивного навчання. Портфоліо-технологія якісного оцінювання навчальних досягнень.

Тема 5. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище.

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище. Батьки – як члени навчальних команд. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини. Завдання батьків як членів навчальної команди. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом школи. Обмін конструктивною інформацією. Допомога громадських організацій та соціальних служб. Батьки – активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків.

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Корекційно-розвивальна робота та її значення у процесі навчання осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання.

Тема 7. Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів.

Курикулум (навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти): визначення та складові. Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами. Загальноосвітні, спеціальні та корекційно-розвивальні програми, їх адаптація та модифікація. Реалізація курикулуму в освітньому, корекційно-розвивальному процесах.

Тема 8. Професійне співробітництво викладачів із фахівцями партнерських організацій і служб (вектор комплексного супроводу студентів із особливими освітніми потребами).

Основні поняття про психологічний супровід студентів із інвалідністю/ особливими освітніми потребами. Допоміжні засоби та навички професійної діяльності зі студентами.. Громадські об'єднання та організації як партнери ЗВО щодо впровадження інклюзивної освіти. Зарубіжний досвід співпраці громадських організацій із ЗВО інклюзивного типу.. Організація соціокультурних, соціально-педагогічних і благодійних проектів у ЗВО інклюзивного типу. Використання менеджерами ЗВО волонтерських ресурсів.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Роль і місце інклюзії у сучасній системі освіти України.
2. Основні підходи до реалізації інклюзивної освіти.
3. Основні підходи до організації освітньої діяльності осіб із особливими освітніми потребами.
4. Освітнє середовище інклюзивного типу.
5. Психологічний супровід інклюзивної освіти
6. Портфоліо-технологія якісного оцінювання навчальних досягнень.
7. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу.
8. Реалізація курикулуму в освітньому, корекційно-розвивальному процесах.

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента з дисципліни містить: опрацювання теоретичного матеріалу; виконання завдань згідно з переліком компетенцій, що формуються у межах кожної теми навчальної програми; підготовку до самостійної роботи, підготовку до семестрового заліку.

1. Самостійно опрацювати статті: Білецька Л. Інклюзивне навчання : перші кроки в Україні/Л. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12 – 15. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч.–мет. пос. /Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., – К.:2007. – 128с.

2. Розробити модель інклюзивного навчального середовища у закладі вищої освіти.
2. Створити ідеальний портрет психолога закладу вищої освіти інклюзивного типу.

3. Розробити програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах.

4. Розробити методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами.

5. Розробити методичні моделі.

6. Створити презентацію на тему: «Компоненти інклюзивної компетентності психолога закладу освіти»

7. Створити презентацію відеосюжетів, що демонструють приклади професійного співробітництва психолога у команді фахівців інклюзивного закладу освіти.

8. Підготувати презентацію стратегій особистісного розвитку дітей із особливими освітніми потребами (розвитку самомотивованості, впевненості у власних силах, самостійності тощо).

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Засвоєння студентами теоретичного матеріалу з дисципліни перевіряється шляхом усного опитування, оцінки умінь студентів аналізувати і узагальнювати інформацію про психологічні засади інклюзії в освіті, формулювання висновків та рекомендацій

Практичні заняття	Контрольна робота	сума	залік
40 б (8 відповідей по 5 балів)	60б	100 б	100 б

Поточна успішність (тах 100 балів) складається з балів, отриманих на практичних заняттях, контрольної роботи.

Залік за талоном № 2 і перед комісією проводиться в усній формі з оцінюванням за стобальною шкалою.

Оцінка виставляється за шкалами оцінювання: стобальною, національною і ЄКТС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1.Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За ред. А.А. Колупасової. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч.-мет. пос. /Кол.:авторів: Колупасова А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., – К.:2007. – 128с.

3. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч. – мет. пос. /Кол. авторів: Колупасова А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128с.

4. Єфімова С.М., Корольок С.В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчально методичний посібник / За заг. ред. Колупасової А.А. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 164 с.

5. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»//Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 2 – 3. – С. 36 – 42.

6. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навч.-мет. пос. / Кол. упорядн.: Патрикеева О. О., Софій Н.З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. – 96 с.

7. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтак. – К., 2016. – 68 с.

8. Колупасова А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупасова А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія.- К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.

9.Шишова І. Підготовка студентів педагогічного університету до соціальної адаптації дітей із порушеннями розвитку в умовах інклюзивної освіти [Електронний ресурс] / І.Шишова // Наук. зап. [Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка]. Серія: Пед. науки. – 2013. – Вип. 121 (2). – С. 166–171. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121\(2\)__42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121(2)__42)

10.Шульженко О. Є. Особливості формування професійної компетентності педагогів в умовах включення дітей з аутизмом до загальноосвітнього простору [Електронний ресурс] / О. Є. Шульженко, Х. Я. Сайко // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекц. педагогіка та спец. психологія. – 2013. – Вип. 24. – С. 368–373.

11. Ярая Т. А. Особистісна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти [Електронний ресурс]: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Ярая Тетяна Анатоліївна; МОН України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К.,

2014. – 23 с. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5782/1/Yaraya.pdf>

12. Яценюк Л. До питання формування інклюзивної компетентності педагогів у контексті модернізації системи початкової освіти [Електронний ресурс] / Л. Яценюк // Нова пед. думка. – 2016. – № 1. – С. 168–170. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd.2016.1-46>.

Додаткова

1. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Наук.-метод. пос. / За ред. Н.І.Клокар, О.В.Чубарук. – Біла Церква: КОІПОПК, 2006. – 121 с.

2. Миронова С. П. Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами // Актуальні питання корекційної освіти, Випуск N 9. – 2017.

3. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник] / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 164 с.

4. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах // Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. 5. Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю // Наказ МОН України від 05.12.2005 р. № 691.

5. Програма курсу «Асистент вчителя в системі інклюзивного навчання» Упор. матеріалів: Красюкова-Еннс О.В., Найда Ю.М., Байда Л.Ю. – К.: Канадський центр вивч. Інвал.; ВФ «Крок за кроком», 2012. – 12 с.

6. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку/За ред. Вавіної Л.С. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 21 242 с.

7. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning – Document code: ED-2016/WS/28 – 2016 / [Інчхонська декларація і рамкова програма дій по здійсненню мети 4 в області сталого розвитку: Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти і підтримка можливості навчання протягом усього життя для всіх // Освіта–2030: Рамкова програма дій]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>

8. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education // Report, submitted pursuant to Human Rights Council resolution 37/20, the United Nations High Commissioner for Human Rights. – 2019. – [Розширення прав і можливостей дітей з обмеженими можливостями на здійснення їхніх прав людини, в тому числі шляхом інклюзивного навчання]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.inclusive-education-in-action.org/resources/empowering-children-disabilities-enjoyment-their-human-rights-including-through-inclusive>.

9. The Muscat Agreement Global Education for All Meeting UNESCO, Muscat, Oman 12 – 14 May 2014. – Маскатська Угода. Глобальна зустріч освіти для всіх ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uis.unesco.org/>